

Rövid áttekintés a szegénység-megközelítések főbb típusairól, a szegénység méréséről

„A szegénység egészen azóta, hogy kialakult a tulajdon fogalma az egyik legnagyobb - ha nem a legnagyobb - probléma az emberiség történetében. E probléma rövid távú, felszínes megoldását magunktól és embertársainktól, hosszú távú, hatékony kezelését viszont politikusainktól várhatjuk.”

(B. Obama)

Ki a szegény?

A szegénység fogalma

- A mindennapokhoz hasonlóan a tudományos életben is **sokféle jelentéstartalommal** használják.
 - Az hogy kit, mikor és miért tartunk szegénynek az viszonylagos.
- Nincs egyetlen igaz, mindenki számára elfogadott, örökérvényű definíció. **Sokféle egyenértékű meghatározás létezik.**
 - A választás értékfüggő és világnézet függő.
 - Alapvetően a megismerési cél a döntő.

A szegénység fogalma, 1.

„Az a szegény, akinek a jövedelme és a fogyasztása nem halad meg egy bizonyos szintet, amit a szakirodalom szegénységi küszöbnek nevez.”

„Az a szituáció, amely során az egyén nem rendelkezik olyan erőforrásokkal, amelyek segítségével a társadalom által decensnek elfogadott életszínvonalat tudjon biztosítani magának.” (Zamfir-Zamfir).

„Az élet fenntartásához szükséges anyagi javak hiányával írható le.” (Szociológia szótár 1998: 517)

A szegénység fogalma, 2.

“Szegénynek kell tekinteni egy személyt, egy családot, illetve egy embercsoportot abban az esetben, ha a rendelkezésükre álló erőforrások (anyagi, kulturális és társadalmi) oly mértékben korlátozottak, hogy kizárják őket a minimálisan megkövetelhető életformából abban az országban, amelyikben élnek”.

(Az Európa Tanács, 1984)

Jellemzői:

- ❑ egyéni alapú (pl. életciklus) és csoport-hovatartozás szerinti is (kirekesztettség)
- ❑ nem (csak) anyagi természetű megközelítés
- ❑ Relatív jelleg

A szegénység mérése

Ahány meghatározás annyiféle mérési mód?

Elvileg igen, de a gyakorlatban a mérési módszerek tárháza sokkal szegényesebb.

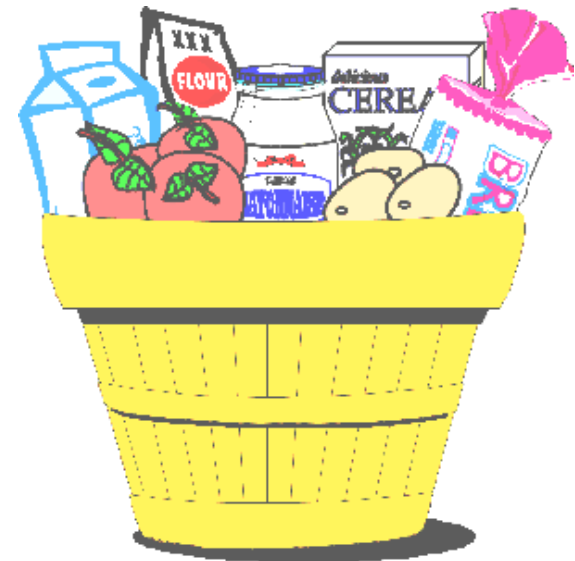
A leggyakrabban használt mérőszám a **jövedelem**, illetve a **kiadás**. De vannak összetettebb mérőszámok, pl. deprivációs mutatók.

A szegénységmérés főbb típusai

1. *Abszolút* - „fizikai erőnléthez”, majd „társadalmi erőnléthez” szükségesnek elismert *szükségletek* köre vs. *Relatív* (II. VH után, mai napig) - egy adott ország népességének jövedelem-eloszlásából indul ki
2. *Objektív* - számításon alapuló vs. *Szubjektív* - az emberek véleményén nyugvó módszer.

Abszolút megközelítés – van egy létfenntartási minimum, az emberi szükségletek minimális köre

- 1901, Seeborn Rowntree, majd Orshansky és mások.
- Napjainkban amerikaiak, kanadaiak - A. B. Atkinson Panel-bizottság
 - Az alapszükségletek számbavételén alapul (fogyasztói kosár)
 - A hazai létminimum-számítás is ezen a gondolon nyugszik.

Relatív megközelítés – egyenlőtlenségi alapú (többség-kisebbség)

- Anyagi (gazdasági erőforrások)
- Nem anyagi – szimbolikus javak (társadalmi státus, hatalomban elfoglalt hely – nagyobb ellenőrzést gyakorolhatnak saját/ mások életlehetőségeire)
- Azaz a szegényeknek méltánytalanul kevesebb van valamiből, ami a többség számára adott.

Relatív szegénységmérési módszerek

- Ehhez az irányzathoz tartoznak a deprivációs elméletek képviselői is, köztük Peter Townsend, sokdimenziós, objektív-relatív deprivációs elmélete is.
- Leggyakrabban használt megoldás, hogy az adott ország népességének jövedelem-eloszlásából kiindulva az átlagjövedelem, vagy a medián-jövedelem 50-60-70%-át ismerik el szegénységi küszöbként. (Az EU is ezt a módszert alkalmazza.)

Szubjektív szegénységi mérőszámok

- A *szubjektív* szegénységi küszöb alapja a vizsgált egyén, illetve háztartás saját jövedelmi helyzetének önmagára vonatkozó értékelése.
 - Kapteyn: “Véleménye szerint mekkora az a minimális jövedelem, amelyre az Önéhez hasonló háztartásoknak szükségük van ahhoz, hogy ki tudjanak jönni a pénzükből a hónap végéig?” (a válasz a háztartás nagyságától és összjövedelmétől függ)
 - Leydeni kérdés: “Kérem, hogy próbálja meg az alábbi szintekhez meghatározni a szükséges összegeket. Mennyi nettó havi jövedelemre van szüksége a mai feltételek között ahhoz, hogy nagyon rossz szinten megéljen, hogy rossz szinten megéljen, hogy nem-megfelelő szinten, hogy elfogadható szinten, jól, illetve nagyon jól éljen.” (hasznossági függvények alkalmazása)

A különböző megélhetési szintekhez szükséges jövedelem a lakosság véleménye szerint jövedelmi ötödönként, 2006

Megnevezés	ezer Ft/hó/fő							
	1. tized	1. ötöd	2. ötöd	3. ötöd	4. ötöd	5. ötöd	10. tized	Ösz- szesen
Nagyon szűkös	26,8	30,1	37,3	43,3	48,9	61,8	67,9	44,1
Szűkös	37,3	41,0	49,4	57,1	64,0	80,7	88,3	58,3
Átlagos	53,0	57,6	68,2	78,3	87,3	110,1	121,0	80,0
Jó	75,5	81,8	97,0	111,5	123,9	158,8	175,0	114,0
Nagyon jó	110,0	119,6	141,1	165,0	183,6	241,4	269,0	169,0

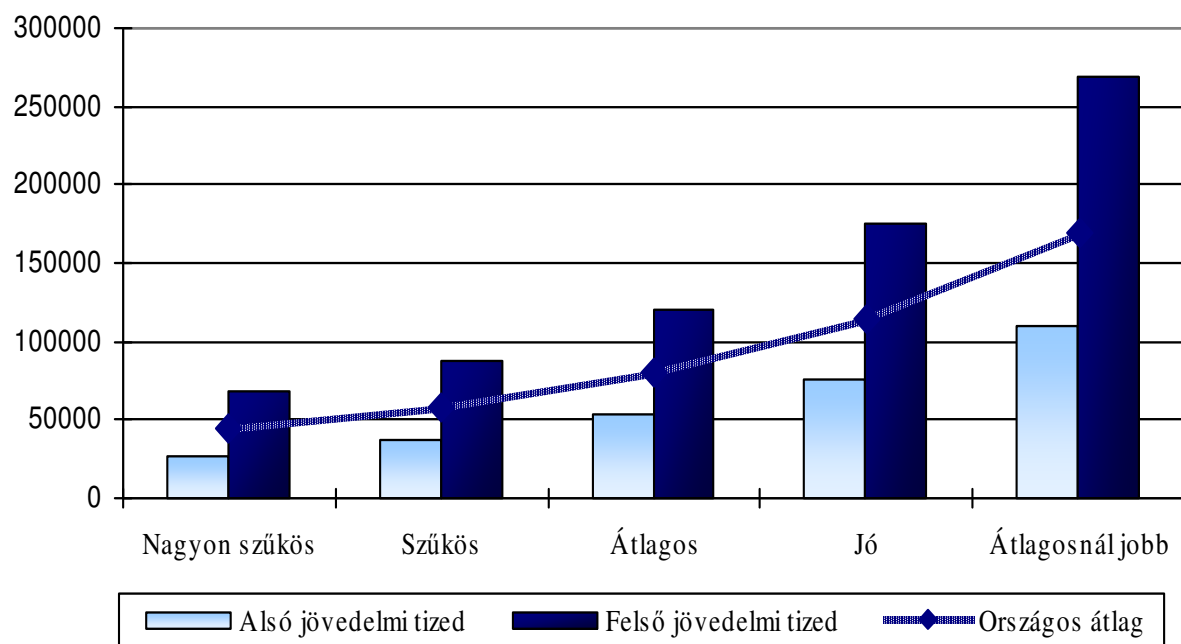
Forrás: KSH, HKF, Statisztikai Tükör, II: évfolyam 1 szám, 2008. január 14.

A szubjektív szegénységi küszöb Magyarországon – „a szűkös megélhetéshez szükséges összeg átlaga”

A mai megélhetési viszonyok között mekkora jövedelmet tartanak szükségesnek ahhoz, hogy különböző jövedelmi szinten: „átlagosnál jobban”, „jó”, „elfogadhatóan, átlagosan”, „szűkösen” és „nagyon szűkösen” megéljenek.

1. Ábra

A különböző megélhetési szintekhez a háztartások által szükségesnek tartott jövedelem-összegek, 2007, Ft/hó/fő

A hazai létminimum számítások, 1.

❑ Első számítások még a két VH között születtek

A létminimum kosár 13 féle élelmiszert, 8 féle tüzelési és háztartási, 24 féle ruházati cikket és 13 féle szolgáltatást és egyéb cikket tartalmazott. Ez a kosár évtizedekig nem bővült, ezt stabilnak, változatlanak tételezték fel. A számítások *először a mezőgazdasági munkásság minimális szükségleteit igyekeztek meghatározni, majd később a városi öttagú munkáscsaládra vonatkoztak.*

❑ 1923 és 1939 között havonta közzétették a létminimumot "Heti létminimum" címmel a "Szakszervezeti Értesítőben".

A kapott eredményeket évente egyszer összehasonlították a megfigyelés idején érvényes ipari átlagkeresetekkel, vagy egy-egy szakma pl. a nyomdászok átlagkeresetével, illetve a kapott eredményeket egymással összevetve ún. létfenntartási költségindexeket számoltak egészen 1914-ig visszavezetve.

(Egy összesítő számítás szerint a harmincas évek elején a munkások mintegy 40%-ának nem volt annyi keresete, hogy ebből fedezze családjának minimális megélhetését.)

A hazai létminimum számítások, 1.

- ❑ A háború utáni időszakban, egészen 1968-ig szünetelt a létminimum-számítás
- ❑ 1968 - *a minimum-számítások* a normatív szükségletek módszerével, tételes fogyasztói kosarat választva ("társadalmilag indokolt szükségletek minimuma" és "szegénységi küszöb")

A KSH létminimum számításának mai módszere

(Számítási módszere a kilencvenes évek elején alakult ki és napjainkig ugyanolyan)

- Fogalma: A létminimum olyan forintösszeg, amely biztosítja a folyamatos életvitellel kapcsolatos igen szerény – konvencionálisan alapvetőnek minősülő – szükségletek kielégítését.
- Számítása napjainkban két lépésben történik:
 - *az élelmiszer-fogyasztás normatív értékének meghatározása (1.),*
 - *majd az élelmiszereket a normatívához hasonló mértékben fogyasztó háztartások adatainak segítségével a létminimum értékének a meghatározása (2.)*

Az élelmiszer-fogyasztás normatív értékének meghatározása (1.)

az Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet tápanyagajánlásait szem előtt tartva (2000, 2007, 2009)

- Hús, hal és készítményeik: 3,7 kg – 3,4 kg
- Tojás : 17 db – 13 db
- Tej: 13 l – 7,7 l
- Sajt, egyéb tejtermékek: 1,5 kg – 2,4 kg
- Zsír- és zsíradékok: 1,6 kg – 1,4 kg
- Kenyér, péksütemény: 9,4 kg
- Többi cereália: 2,5 kg - 9,0 kg
- Cukor, kakaó, méz: 1,8 kg – 1,2 kg
- Burgonya: 5,2 kg – 4 kg
- Friss és tartósított zöldség: 8,3 kg – 11,6 kg
- Friss és tartósított gyümölcs: 5,3 kg – 6,1 kg
- Szárazhüvelyes: 0,2 kg – 0,4 kg
- Fűszerek stb. (az összesen 5%-a)
- Kávé, tea, üdítők
- *Mindösszesen :*

2000-ben	10 770 Ft
2007-ben	17 577 Ft
2009-ben	19 866 Ft

A létminimum értékének a meghatározása (2.)

- **A létminimumérték** a háztartási költségvetési felvételben részt vevő azon háztartások fogyasztási kiadásainak átlagos összege, amelyek étel-miszer-fogyasztása hasonló a fentiekben kiszámított normatív értékhez és jövedelem bevallásaik szerint nem tartoznak:
- a népesség legalacsonyabb jövedelmű 5 százalékának háztartásai közé;
- a népesség legmagasabb jövedelmű harmadának háztartásai közé,
- és végül azon háztartások közé, amelyek a felmérés tárgyidőszakában gépkocsit vettek, vagy lakásberuházást végeztek.

A létminimum értéke (4.)

- A létminimum a normatíva környezetében fogyasztó háztartások összes személyes kiadásainak havi átlagos értéke.
- A létminimum *egy fogyasztási egységre* számítva 2007-ben 66 271 Ft/hó volt, egy főre vetítve pedig 53 ezer Ft. Két felnőtt + két gyerek létminimuma 192 186 Ft/hó. 2009-ben 75 024 Ft/hó/fe, 60 ezer Ft/hó/fő és 2 felnőttből és két gyerekből álló háztartásé 217 570 Ft/hó/háztartás
- A létminimum az élelmiszer-nomatíva 2,37-szerese volt 2000-ben és 2, 42-szerese 2002-ben, 2009-ben 2,7-3,9 szerese.

EU Laekeni-indikátorok a szegénység és társadalmi kirekesztettség mérésére

- 2001 decembere: az EU Laekeni határozata a jövedelmi szegénység és kirekesztettség mérésére szolgáló 18 közös statisztikai indikátor bevezetéséről.
- Céljuk, hogy mérjék a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben elért fejlődést és tegyék lehetővé az országon belüli és országok közötti összehasonlíthatóságot.
- Az adatok fő forrása az EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions) felvétel nemzeti adaptációja (VÉKA).
- A laekeni indikátorok gerincét a relatív jövedelmi szegénységet vizsgáló mutatók adják.
 - A mérés az egy fogyasztási egységre jutó medián-jövedelem alapján történik. A szegénységi küszöbszint: a háztartások nettó rendelkezésre álló OECD2 szerinti ekvivalens jövedelme alapján számolt medián 60%-a.

A szegénység fogalma bővült a kirekesztődés/kirekesztettség fogalmával

- “Szegénynek kell tekinteni egy személyt, egy családot, illetve egy embercsoportot abban az esetben, ha a rendelkezésükre álló erőforrások (anyagi, kulturális és társadalmi) oly mértékben korlátozottak, hogy kizárják őket a minimálisan megkövetelhető életformából abban az országban, amelyikben élnek”.
- A *társadalmi kirekesztődés* a szegénység fogalmát kibővítve, annak *társadalmi, strukturális okaira* helyezi a hangsúlyt.
- A *társadalmi kirekesztettség* olyan elszigetelődési folyamat, amelynek során az egyes embereknek, társadalmi csoportoknak nincs választási lehetőségük. A szegénység nem egyszerűen jövedelem-hiány, hanem olyan társadalmi hátrányok sorozata, amelynek egyik szimptomája az alacsony jövedelem.

Az indikátor elemei

Laekeni indikátorok

- jövedelem-eloszlás (S80/S20 és Gini-index)
- a szegénységi küszöb alatt élő népesség aránya (szociális transzferek előtt és után) (Küszöb: OECD2 fogyasztási egységre jutó medián-jövedelem 60%-a)
 - a népesség korcsoportja szerint
 - a népesség gazdasági aktivitása szerint
 - főbb családtípusok szerint
- a tartós szegénység jelenléte (ismétlődő és eseti szegény)
- munkanélküliséggel sújtott háztartások aránya
 - a tartós munkanélküliek aránya
- regionális hátrányok
 - a regionális munkanélküliségi ráta varianciája
- alacsony iskolázottság, oktatási rendszerből történő lemorzsolódás
- rossz egészségi állapot, születéskor várható élettartam

Az indikátor elemei

Bővítés területei:

- társadalmi részvétel hiánya
- az alapvető magán és közszolgáltatásokhoz való hozzáférés
- területi tényezők és helyi szintű mutatók
- szegénység és munka kapcsolata
- eladósodottság
- társadalmi juttatás-függőség és családi juttatások
- nemek szerinti különbségek
- lakáskörülmények megfelelősége, lakásköltségek, hajléktalanság
- az írni-olvasni, és a számolni tudás, valamint az iskolába való bekerülés
- az egészségi állapot, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés
- nem magánháztartásokban élők: pl. hajléktalanok, intézetekben élők...

Szegénységi arány korcsoport szerint, 2007

Korcsoport, éves	Arány, %	OECD1
Összesen	12,6	13,2
0–15	19,1	22,3
16–24	17,9	19,6
25–49	12,5	13,6
50–64	8,6	7,9
65–	6,3	3,5
Ebből: férfi	3,3	2,2
nő	8,0	4,2

Korcsoport, éves	2008	2009
Összesen	12	12
0–17	20	21
18–24	18	18
25–49	12	13
50–64	9	8
65–	4	5
Ebből: férfi	3	3
nő	5	5

Az anyagi depriváció mérésére szolgáló tételek, 2008, 2009

(%)

Depriváció mérésére szolgáló tételek	2008		2009	
	jövedelme alapján:			
	szegény	nem szegény	szegény	nem szegény
	népesség aránya			
Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék	36,3	13,7	51,4	18,1
Váratlan kiadások fedezetének hiánya	88,7	64,6	95,1	72,3
Anyagi okból nincs telefonja	7,3	1,4	14,0	3,4
Anyagi okból nincs színes TV-je	1,8	0,5	3,0	0,7
Anyagi okból nincs mosógépe	6,5	1,4	2,6	0,4
Anyagi okból nincs személygépkocsija	37,9	17,9	37,6	18,3
Évi egyhetes üdülés igénybevételének hiánya	89,5	63,3	90,7	62,3
Kétnaponta húsetel fogyasztás hiánya	45,4	23,3	47,2	23,6
Lakás megfelelő fűtésének hiánya	20,5	8,1	16,8	7,7

Jövedelmi szegénységi arány korcsoportonként az EU tagállamaiban, 2008

(%)

Tagállamok	Teljes népesség	Gyermekek (0–17 éves)	18–64 éves népesség	Idősek (65 éves és idősebbek)
EU-27	17	20	15	19
Ausztria	12	15	11	15
Belgium	15	17	12	21
Bulgária	21	26	17	34
Ciprus	16	14	11	49
Csehország	9	13	8	7
Dánia	12	9	11	18
Egyesült Királyság	19	23	15	30
Észtország	19	17	15	39
Finnország	14	12	12	23
Franciaország	13	17	13	11
Görögország	20	23	19	22
Hollandia	11	13	10	10
Írország	16	18	14	21
Lengyelország	17	22	16	12
Lettország	26	25	20	51
Litvánia	20	23	17	29
Luxemburg	13	20	13	5
Magyarország	12	20	12	4
Málta	15	20	12	22
Németország	15	15	15	15
Olaszország	19	25	16	21
Portugália	18	23	16	22
Románia	23	33	20	26
Spanyolország	20	24	16	28
Svédország	12	13	11	16
Szlovákia	11	17	10	10
Szlovénia	12	12	10	21

Poverty threshold (PPS*) and at-risk-of-poverty rate (%), 2008

	Poverty threshold	At-risk-of-poverty rate for:			
		Total population	Aged 0-17	Aged 65 and above	Employed
EU27	-	17p	20p	19p	8p
Belgium	10 100	15	17	21	5
Bulgaria	2 800	21	26	34	7
Czech Republic	5 800	9	13	7	4
Denmark	10 500	12	9	18	5
Germany	10 600	15	15	15	7
Estonia	4 700	19	17	39	7
Ireland	10 900	16	18	21	6
Greece	7 200	20	23	22	14
Spain	8 400	20	24	28	11
France	9 700	13	17	11	7
Italy	9 000	19	25	21	9
Cyprus	11 300	16	14	49	6
Latvia	4 400	26	25	51	11
Lithuania	4 200	20	23	29	9
Luxembourg	16 500	13	20	5	9
Hungary	4 000	12	20	4	5
Malta	7 800	15	20	22	5
Netherlands	11 300	11	13	10	5
Austria	11 200	12	15	15	6
Poland	3 900	17	22	12	12
Portugal	5 800	18	23	22	12
Romania	1 900	23	33	26	17
Slovenia	8 400	12	12	21	5
Slovakia	4 000	11	17	10	6
Finland	9 600	14	12	23	5
Sweden	10 400	12	13	16	7
United Kingdom	11 600p	19p	23p	30p	9p
Iceland	13 000	10	11	15	7
Norway	13 700	11	10	15	5

Hivatalos szegénységi küszöb

- Ebben az esetben a küszöböt a politika által meghatározott és elismert minimális standard alapján állapítják meg.
- Magyarországon nincs hivatalosan elismert minimum. Ilyen jellegű a szociális segélyezési rendszer alapjául szolgáló nyugdíjminimum.
- Jelenleg az öregségi nyugdíjminimum összege:
352/2007.(XII. 23.) Kormányrendelet 7. §. 28.500, -Ft

Anyagi depriváció az EU tagállamaiban, 2008

(%)

EU tagállamai	Anyagi depriváció	Azok aránya, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy			
		egy hétig fizetett üdüle sen vegyenek részt	lakásukat megfelelően fűtsék	2 naponta húst, halat egyenek	személygépkocsit tartsanak
EU-27	17	37	10	9	9
Ausztria	14	28	4	13	7
Belgium	12	26	6	5	6
Bulgária	51	59	34	30	28
Ciprus	23	46	29	5	1
Csehország	16	39	6	12	11
Dánia		10		2	8
Egyesült Királyság	11	24	6	4	5
Észtország	12	44	1	5	17
Finnország	9	18	2	3	8
Franciaország	13	32	5	8	4
Görögország	22	50	15	7	9
Hollandia	5	14	2	2	2
Írország	14	30	4	3	9
Lengyelország	32	63	20	21	17
Lettország	35	55	17	23	24
Litvánia	27	60	22	19	13
Luxemburg	4	12	1	2	2
Magyarország	37	67	10	26	20
Málta	13	65	9	10	2
Németország	13	25	6	11	5
Olaszország	16	40	11	8	3
Portugália	23	64	35	4	9
Románia	50	76	25	19	49
Spanyolország	9	34	5	2	5
Svédország	5	11	1	2	3
Szlovákia	28	57	6	29	20
Szlovénia	17	30	6	12	3

A szegénységi küszöbök nagysága és egymáshoz való viszonya (OECD1 fogyasztási egységre átszámított értékek), 2004, Ft/év

	Jövedelemnagyság		Szegénységi arány %	
	Ft/hó	Relatív=100%	háztartás	személy
EU25 szegénységi küszöb	83 200	200	67	68
Létminimum küszöbérték	54 906	132	26	28
Szubjektív (számított) szegénységi küszöb	52 000	125	21	23
Relatív szegénységi küszöbérték	41 619	100	9	11
Nyugdíjminimum küszöbérték	30 114	72	2,6	3,4

Substandard (nincs WC, folyóvíz, fürdőszoba a lakásban) a lakásában:

Háztartások: 6.5%-a, lakosság: 6%-a.

A substandard lakásokban élő háztartások egyharmada (34%), a személyek közel fele (47%) jövedelmi szegény.

„Nem elég megszámolni a szegényeket!” ...Mit tehetünk? Lehetséges egyéni és társadalmi kísérletek

Hazai megoldások?

1.

2.

Néhány vonzóbb kísérlet

GYEP, EU-s finanszírozásban kísérleti programok, Harlem kísérlet

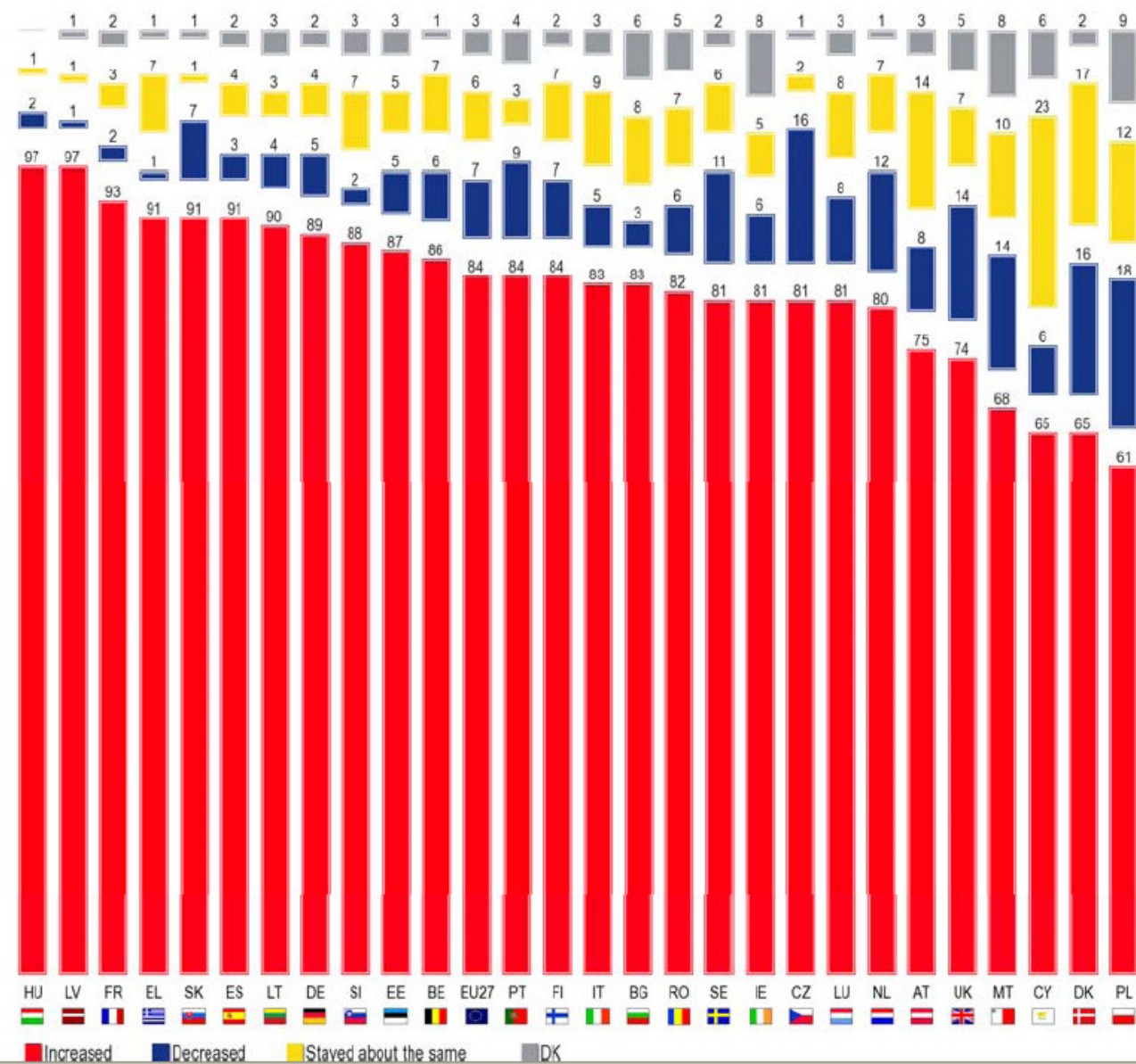
<http://www.youtube.com/watch?v=6nEpBgVF9lg>

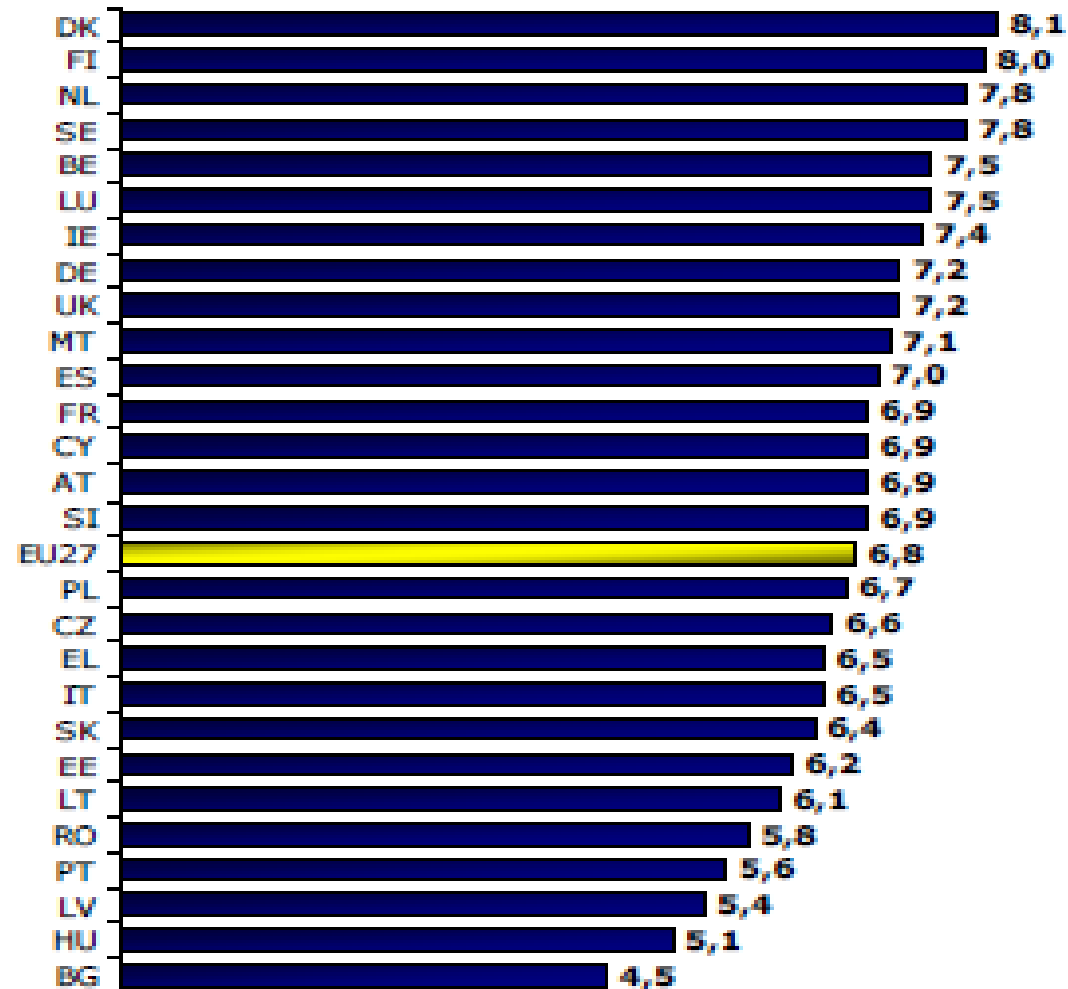
Eurobarometer, 2009

QA7.2. Generally speaking, would you say that poverty levels have greatly increased, somewhat increased, somewhat decreased or greatly decreased in the last three years in ...

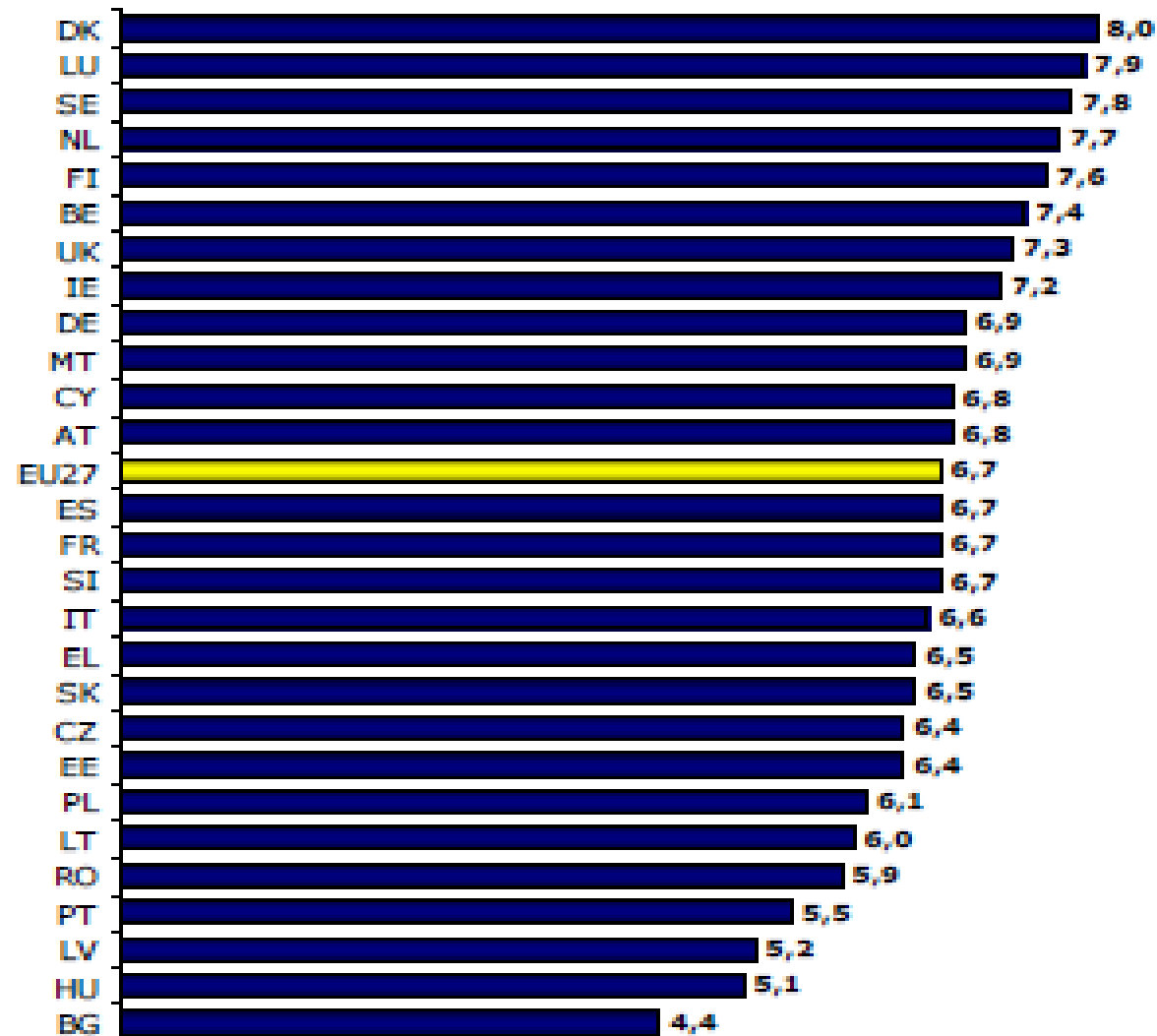
(OUR COUNTRY)

QA1 All things considered, how satisfied would you say you are with your life these days? Please use a scale from 1 to 10 where '1' means "very dissatisfied" and '10' means "very satisfied".

QA2.4 Could you please tell me on a scale of 1 to 10 how satisfied you are with each of the following items, where '1' means you are "very dissatisfied" and '10' means you are "very satisfied"? Your present standard of living.

Ezzel köszönöm meg a figyelmet!

Playing for change!

<http://www.youtube.com/watch?v=nh7YyoDD138>

<http://www.youtube.com/watch?v=Us-TVg40ExM&feature=related>

Havasi Éva
eva.havasi@gmail.com